

Oud Leiden Nieuws

KWARTAALBLAD VAN DE HISTORISCHE VERENIGING OUD LEIDEN

- Woensdag 21 oktober:** HVOL-lezing 'Scheepswerf Boot 1877-1979' door Bob Reidsma.
- Donderdag 5 november:** PJ. Blokleding 'Leiden als centrum van de glasschilderkunst' door Prosper de Jong.
- Vrijdag 6 november:** Symposium 'Gebouwd in Leiden'.
- Zaterdag 7 november:** Diesviering HVOL, Hooglandse Kerk. Aanvang 10.30 uur.
- Woensdag 9 december:** Jan van Houtlezing 'Jan van Hout en de feestcultuur in Leiden' door Johan Koppenol.
- Donderdag 10 december:** Erfgoedcafé Leiden, Academieggebouw.
- Vrijdag 16 maart:** HVOL-excursie naar het kaartenarchief en het restauratieatelier van het Hoogheemraadschap van Rijnland.

De gerestaureerde gevelsteen van de firma Perquin op Levendaal 6b, die op 29 augustus jongstleden feestelijk werd onthuld (foto: Pim Perquin).

Oud Leiden Nieuws
jaargang 3 nr. 4
oktober 2015

AGENDA

Vanaf vrijdag 9 oktober 2015

Tiendelige VARA-serie 'De Strijd', over de geschiedenis van de arbeiders (en de arbeidersbeweging) in Nederland. Zie ook p. 16.

Vrijdag 16 oktober 2015

Minisymposium 'Overleven in Holland'.
Plaats: Museum Boerhaave, Lange Agnietenstraat 10.
Aanvang: 12.45 uur. Zie voor meer informatie <http://www.tijdschrift-holland.nl/minisymposium/>.

Woensdag 21 oktober 2015

HVOL-lezing 'Scheepswerf Boot 1877-1979' door Bob Reidsma. Plaats: Het Gebouw, Arubapad 2.
Aanvang 20.00 uur. Zie de website en OLN 2015-3 (augustus).

Van vrijdag 30 oktober tot en met zondag 8 november 2015

Tiende editie van het Leiden International Film Festival, met onder andere een nieuwe versie van de filmklassieker 'Monty Python and the Holy Grail'.
Plaats: Trianontheater, Breestraat 31.

Donderdag 5 november 2015

P.J. Bloklezing 'Leiden als centrum van de glasschilderkunst' door Prosper de Jong.
Plaats: Klein Auditorium van het Academiegebouw, Rapenburg 63-71. Aanvang: 20.00 uur. Zie voor de samenvatting p. 12.

Vrijdag 6 november 2015

Symposium 'Gebouwd in Leiden', georganiseerd door de HVOL, de Universiteit Leiden en de Stichting Historisch Leiden. Plaats: Lokhorstkerk, Pieterskerkstraat 1. Tijd: 14.00 tot 17.00 uur. Zie ook p. 17.

Zaterdag 7 november 2015

Diesviering Historische Vereniging Oud Leiden met de dieslezing 'Van arm borden kercgen naar multifunctioneel godshuis: zevenhonderd jaar

Hooglandse Kerk' door Elias van der Plicht. Zie voor het volledige programma van de diesviering, p. 4 en voor een samenvatting van de lezing, p. 5. Plaats: Hooglandse Kerk, ingang Nieuwstraat. Aanvang: 10.30 uur, kerk open 10.00 uur.

Tot en met zondag 29 november 2015

Tentoonstelling 'Hendrik Valk 1897-1986 tussen abstractie en figuratie' met werk uit zijn Leidse periode, ter gelegenheid van de grote schenking van zijn dochter Else aan De Lakenhal.
Plaats: Museum De Lakenhal, Oude Singel 28. Zie ook p. 14 en 15.

Woensdag 9 december 2015

Jan van Houtlezing 'Jan van Hout en de feestcultuur in Leiden' door Johan Koppenol.
Plaats: Lokhorstkerk, Pieterskerkstraat 1. Aanvang 20.00 uur. Zie ook p. 19 en 20.

Donderdag 10 december 2015

Erfgoedcafé Leiden. Plaats: Academiegebouw, Rapenburg 63-71. Aanvang 16.30 uur.

Tot en met zaterdag 2 januari 2016

Tentoonstelling 'Einstein & Friends', ter gelegenheid van de 100ste verjaardag van de Algemene Relativiteitstheorie.
Plaats: Museum Boerhaave, Lange Agnietenstraat 10.

Vrijdagnmiddag 16 maart 2016

HVOL-excursie naar het kaartenarchief en het restauratieatelier van het Hoogheemraadschap van Rijnland, Archimedeslaan Leiden. Met lezing 'De slag om de zeekering' door Petra van Dam. Zie ook p. 22.

Tot en met woensdag 15 juni 2016

Tentoonstelling 'Scheepswerf Boot 1877-1979'.
Plaats: Leiderdorps Museum, van Diepeningenlaan 110 D, Leiderdorp.

Let op: toegang tot lezingen georganiseerd door de HVOL alleen op vertoon van ledenpas. Niet-leden betalen € 5,-.

Cadeau

Wij kijken met veel plezier terug op dat mooie weekend voor de monumenten. Leiden scoorde weer heel hoog op de ranglijst met bezoekersaantallen. Onze stad doet het goed, ook al worden er steeds wisselende uitkomsten gepubliceerd van verschillende onderzoeken door telkens weer andere bureaus. Mijn onderzoek via eigen ogen en oren meldt mij dat Leiden flink in de belangstelling staat: ik hoor veel 'vreemde' talen in het voorbijgaan, ik merk dat de universiteit veel nieuwe – ook buitenlandse – studenten trekt, er is in de landelijke dagbladen een fraaie campagne die Leiden etaleert, er wordt fors geïnvesteerd in de stad en er is een bloeiend cultureel leven. Veel van het succes is te danken aan de professionals die vanuit hun vak vaak gedreven werken aan 'Leiden', maar er is ook veel goeds dankzij de altijd gedreven inzet van honderden vrijwilligers die Leids bloed in de aderen hebben. Die vrijwilligers zijn óók werkers, een cadeau voor de samenleving, en zij zijn te vinden op alle terreinen die een stad als Leiden vorm geven en aan succes helpen: sport, onderwijs, zorg, recreatie en ontspanning, Kunst en kunst enz.

Die succesvolle monumentendagen worden vrijwel geheel georganiseerd en uitgevoerd door vrijwilligers. Dat geldt ook voor een groot deel voor de organisatie van de viering en herdenking van Leidens Ontzet, voor leesmoeders in en klaar-overs bij scholen, voor talloze helpers in zorgvoorzieningen, voor de vrijwilligers die zich ontfemen over mensen in nood en nog voor zoveel andere belangrijke activiteiten die door inzet-om-niet kunnen bestaan. Ook onze vereniging kan niet floreren zonder de inzet en be-

trokkenheid van de vele werkers op die verschillende deelterreinen die onder de paraplu van de HVOL samenkomen. Het is niet mijn wens om alle leden actief te betrekken bij het werk van en in de vereniging: dat zou als vanzelf leiden tot een professionele structuur die niet in vrijwillige handen kan worden bestierd. Wél wil ik u graag wijzen op de opbrengst van al dat werk, een opbrengst die voor onze leden en, jawel, ook voor de stad interessant en van betekenis kan zijn. U kunt daar als 'gewoon' lid van de HVOL van genieten, maar het kan u ook inspireren om mee te doen en vooral ook om anderen te laten weten dat steun door het lidmaatschap van de HVOL onontbeerlijk is voor de bestending van ons belang in de stad.

Op 7 november vieren wij de 113de verjaardag van de Historische Vereniging Oud Leiden in de jarige hoogbejaarde Hooglandse Kerk. Dan zal het 107de Leids Jaarboekje worden gepresenteerd, een van onze paradepaardjes en alweer een goed voorbeeld van de bijzondere betrokkenheid van mensen. Ik nodig u graag uit om bij deze dies onze gezondheid als vereniging te vieren met een interessant programma. Ik geef u graag in overweging om voorafgaand een nieuw lid te werven. U kunt dan zelf optreden als gastheer of -vrouw en aldus ook actief lid zijn van onze mooie vereniging. Dat zou een leuk verjaardagscadeau zijn.

Rens Heruer,
voorzitter HVOL

Programma van de 113de dies van de HVOL Hooglandse Kerk, zaterdag 7 november 2015

- 10.00 uur: kerk open
- 10.30 uur: opening met het gezamenlijk zingen Leids Volkslied en welkomstwoord door voorzitter Rens Heruer
- 10.45 uur: diesrede door drs. E. (Elias) van der Plicht 'Van arm borden kercgen naar multifunctioneel godshuis: zevenhonderd jaar Hooglandse Kerk'
- 11.45 uur: presentatie Leids Jaarboekje 2015
- 11.55 uur: presentatie historische kalender Leiden 2016
- 12.00 uur: sluiting

Na afloop is er een bescheiden receptie met gelegenheid tot het ophalen van het Leids Jaarboekje 2015 (op vertoon van uw ledenpas). U krijgt een gratis consumptie van de HVOL bij inlevering van de bon op de achterpagina van dit nummer van Oud Leiden Nieuws. Er is een kleinschalige markt met kraampjes van commissies en werkgroepen van de HVOL, waarop ook enkele Leidse uitgevers aanwezig zijn. Jeroen Windmeijer signeert zijn Leidse bestseller 'De bekentenissen van Petrus'. Ook wordt de historische kalender Leiden 2016 tegen gereduceerd tarief te koop aangeboden.

Van arm borden kercgen naar multifunctioneel godshuis: zevenhonderd jaar Hooglandse Kerk

Lezing bij gelegenheid van de 113de dies van de
Historische Vereniging Oud Leiden door drs. Elias van der Plicht
Zaterdag 7 november, Hooglandse kerk, 10.30 uur

Op 22 januari 1903 vond in de Stadsgehoorzaal de eerste bijeenkomst plaats van de kort daarvoor opgerichte Vereniging Oud Leiden. Prof. P.J. Blok hield volgens het *Leidsch Dagblad* een doorwrochte voordracht over de ontstaansgeschiedenis van Leiden en de voorzitter van de historische vereniging, archivaris mr. dr. J.C. van Overvoorde, zette uiteen waarom het kersverse genootschap was opgericht.

Een van de argumenten die Overvoorde gebruikte, was dat de vereniging in Leiden 'de liefde wilde wekken voor de oude architectuur', waarbij hij nadrukkelijk ook de Pancras- of Hooglandse Kerk noemde. Dergelijke monumenten dienden in stand te worden gehouden, stelde hij: 'De vereniging wil tegengaan dat oude kunstwerken worden gesloopt.' Het afbreken van zo'n 'oud kunstwerk' als de Hoog-

De Hooglandse Kerk (foto: Niek Bavelaar).

landse Kerk was nog kort daarvoor niet ondenkbaar. Er waren tijden dat er serieus werd nagedacht over het afbreken van de kerk. In de 19de eeuw was de staat van het gebouw door de buskruitramp, een verwoestende storm en achterstallig onderhoud dusdanig dat er stemmen opgingen om de kerkmuren neer te halen. Anno 2015 – het jaar waarin het 700-jarig jubileum van de kerk wordt gevierd – is dat amper voor te stellen, maar als de wind iets anders had gewaaid zou de HVOL voor de diesviering een andere locatie hebben moeten zoeken.

Zeven eeuwen terug was evenmin voor te stellen dat de Hooglandse Kerk tot een van de unieke monu-

menten van de Leidse binnenstad zou uitgroeien. Een *arm borden kergen*, daar begon het mee: een houten kapel van een bescheiden omvang. In de eeuwen daarna was het *goodshuys dicwijl seer belast van tymmeringhen*, zoals een kanunnik begin 15de eeuw liet optekenen. Groter en groter bouwde men de kerk. En het gebouw werd in de eeuwen die volgden niet alleen gebruikt door gelovigen. Naast een plek voor gebed en bezinning deed de kerk dienst als ontmoetingsplaats, als locatie voor concerten, conferenties en diners.

In de dieslezing zullen hoogte- en dieptepunten uit de rijke geschiedenis van de kerk worden belicht. We zullen daarbij zien dat de Hooglandse Kerk geregeld tegen grenzen aanliep. Letterlijk, maar ook figuurlijk.

Drs. Elias van der Plicht behaalde BA's geschiedenis, politicologie en Italiaans in Leiden en een master geschiedenis aan de Universiteit van Amsterdam. Hij schrijft voor Elsevier, het Financieele Dagblad en Trouw. Hij verricht historisch onderzoek en publiceert daarover en droeg bij aan boeken over de jacht op de Joden en over de jacht op het verzet in de Tweede Wereldoorlog. Hij schreef de hoofdstukken over de perioden 1315-1572 en 1940-2015 van het jubileumboek 'De kathedraal van het licht. Zeven eeuwen Hooglandse Kerk'.

Nieuwe Leden

De Historische Vereniging Oud Leiden heet de volgende leden van harte welkom:

A. van Beelen, L. Bossen, J.H. Bousie, A. Bouvrie, W.M.G. van den Broek, L.C.C. de Bruijn, P. Buckers, Th. van Dam, G.R.C. Deraedt, E. Devilee, H.S. Dijkstra, D. Doevendans, W.A. Egberts, R. Fijn van Draat, I.L.M. Gertenaar, J.H. Glasbergen, L. Hettinga, H.C.S. ten Hoeve, A. Hoogenboom, M. Hoogland, C. Jol, M. Juffermans, J.J.M. Juffermans, H. Kerstens, J. Kukler, F.M. Kunert, M. van Laar, A. Laarman, C. Lahman, R. Langezaal, R. van Leent, M.E. Leijten, J.A.M. van der Marck, J.A. Meerpoel, C. Mors, M. Muller, W.J. Peters, W.J. Peltenburg, A.G.M. Pietrow, F. Scheepe, C.G. Schollaardt, C. Sjerp, A. Slegtenhorst, A. Stoop, K. Struving, C.J. Versteeg, A. van der Vooren, J.M.A. van der Voort-van Harteveld, M. Wagner, M.A. Wassenburg, J.J.L.M. Weijermars-Juffermans, J.F.A.M. Windmeijer, L. Witkam-van der Hoek, J.P. van Zalen-Hoogendoorn, E. Zee-Hilal.

Nieuwe bestemming voor brandslangendroogtoren

De zogeheten brandslangendroogtoren aan de Plaatsteeg is de laatste jaren een onderwerp van discussie in de stad. Deze toren werd in de jaren dertig van de vorige eeuw gebouwd, samen met de brandweerkazerne die op de plaats van de grotendeels afgebrande Sint Petruskerk kwam. De steeg bestond al in de middeleeuwen, maar heette aanvankelijk Weversteeg. Aangezien ook de naastgelegen Ketelboetersteeg met deze naam werd aangeduid, lijkt het erop dat deze beide stegen op de een of andere manier met elkaar verbonden waren en als één steeg werden beschouwd. Na verloop van tijd kwamen er toch verschillende namen voor de beide stegen in

zwang. De Ketelboetersteeg kreeg de naam die hij nog steeds heeft en voor de andere steeg kwam de naam Weversplaatssteeg of kortweg Plaatssteeg in gebruik. Een plaats is een open ruimte, een plein(tje). Het is goed mogelijk dat aan het einde van de steeg bij de huidige Langebrug, een dergelijk plein lag. De precieze functie van dit plein is niet duidelijk. Misschien woonden en werkten er gewoon relatief veel wevers, maar het kan ook zijn dat het een meer officiële functie had. In de loop van de tijd verloor de oorspronkelijke Plaatssteeg een -s- en zo ontstond de huidige naam Plaatsteeg.

De doopkapel van de voormalige Petruskerk (foto: W.J. Kret; collectie: Erfgoed Leiden en omstreken).

De Plaatsteeg liep oorspronkelijk van de Breestraat naar de Voldersgracht. Nadat deze laatste was overkluisd en de Langebrug ontstond, kwam de steeg tot 1835 op deze nieuwe straat uit. Bij de bouw van de Sint Petruskerk werd hij echter aan de kant van de Langebrug afgesloten en tot 1933 gebruikten de kerkgangers de steeg vanaf de kant van de Breestraat als zij-ingang van de kerk. Een ijzeren hek, waarvan de resten nog aan de Breestraatkant van de steeg te zien zijn, sloot de steeg af als er geen diensten gehouden werden. Nadat de kerk was afgebrand, besloot men een nieuwe te bouwen aan de Lammenschansweg. Op de fundering van de oude kerk werd een brandweerkazerne met een werkplaats en een droog- en oefentoren gebouwd. De oude kerkmuren op de begane grond, die na de brand grotendeels waren blijven staan, werden geïntegreerd in het nieuwe gebouw. Zo bevat de muur aan de zuidgevel nog steeds een kerkraam, dat ook op oude foto's van de doopkapel te zien is.

Voor het drogen van de brandslangen werd een

De autoladder voor de toren met het kerkraam (foto: Nico van der Horst; collectie: Erfgoed Leiden en omstreken).

speciale toren gebouwd. Ook gebruikte men het 21 meter hoge gebouw als oefentoren voor het gebruik van de haakladder. De gaten in de gevel van het gebouw fungeerden daarbij als de ramen van een woonhuis. Na de komst van de mechanische autoladder in 1960 verviel de noodzaak om met de haakladder te oefenen. Sinds de brandweer nieuwe kazernes betrok aan de Gooimeerlaan en de Rooseveltstraat, stond het complex aan de Langebrug leeg in afwachting van een nieuwe bestemming. Het kwam in handen van studentenhuusvestingsorganisatie DUWO die er nu studentenwoningen realiseert.

Vanaf het begin is er sprake van geweest dat de toren in het nieuwe complex behouden zou blijven en een functie zou krijgen in het geheel. Plannen als een bed & breakfast en een boekentoren bleken moeilijk realiseerbaar en het leek erop dat de toren alsnog gesloopt zou worden, totdat

er een nieuw plan op tafel kwam. In dit plan 'de brandmeester' van architect Jelle Verheijen (www.brandmeester.nl) wordt in de toren een aantal werkstudio's voor ondernemers gerealiseerd, op elke verdieping één. De bovenste verdieping krijgt zelfs een dubbele hoogte. DUWO en initiatiefnemers Alice Clijncke en Jelle Verheijen hebben overeenstemming bereikt over dat plan. De toren krijgt een nieuwe bestemming en blijft zo behouden als markant gebouw in de historische binnenstad. Als alles voorspoedig verloopt, start begin 2017 de verbouwing en de aanleg van de stadstuin. Onderdeel van de plannen was vanaf het begin ook om de Plaatsteeg weer door te trekken tot aan de Langebrug. Als alles uiteindelijk gerealiseerd is, zullen de Plaatsteeg en de brandslangendroogtoren voor het eerst sinds lange tijd weer een actieve rol vervullen in de Leidse binnenstad.

Gevelsteen *Fa. J.Th. Perquin en Zonen* onthuld

Op zaterdagmiddag 29 augustus had Pim Perquin zijn familie, vrienden en bekenden uitgenodigd voor de onthulling van de gevelsteen *Fa. J.Th. Perquin en Zonen* aan Levendaal 6b. Na koffie en thee met taart – waarop de afbeelding van de steen vóór en ná restauratie – trok het gezelschap naar de voormalige kolenopslagplaats. Perquin vertelde dat hij nooit van zijn ouders had gehoord dat de brandstoffenhandel van zijn familie daar een kolenopslagplaats had. Hoewel hij en zijn broers op weg naar school dagelijks langs het pand liepen, was de gevelsteen met hun naam ze nooit opgevallen. Deze zat namelijk lange tijd verborgen achter een laag stucwerk.

Toen de huidige eigenaar, Fred van der Loo, een aantal jaar geleden zijn gevel liet opknappen en het stucwerk verwijderde, ontdekte hij daarachter de gevelsteen, waarop – in slechte staat, maar nog net leesbaar – ‘Firma: J.Th. Perquin en Zonen in Brandstoffen. Kantoor: Heerengracht no. 52’. In 2003 vertelde hij Pim Perquin over zijn vondst. Perquin vertelt: ‘Gezien het feit dat vele generaties Perquin bij dit bedrijf betrokken zijn geweest, en ook ik een aantal jaren in deze kolenhandel heb gewerkt, besloot ik deze gevelsteen te laten restaureren. Ik heb toen diverse bedrijven be-

naderd, maar deze zeiden dat zij niet in staat waren de gevelsteen te restaureren. Alleen vervanging door een geheel nieuwe steen was mogelijk, maar dat wilde ik niet. Ik wilde de steen laten herstellen als herinnering en eerbetoon aan mijn familie en aan al die kolenboeren die vroeger met hard werken hun brood verdienden. Mijn overgrootvader begon in 1850 in Den Haag en na een paar jaar werd hij ook actief in Leiden. Het kantoor was aan de Herengracht 52. Na zijn dood namen zijn zoons het over. De gevelsteen moet haast wel dateren van vóór 1935. Later verhuisde het kantoor naar de Breestraat en werd de opslag overgebracht naar de Haagweg.’

Perquin sjouwde zelf ook een poosje kolen: ‘In Leiden en omgeving waren er rond 1950 meer dan vijftig brandstoffenhandelaren. Vanaf die tijd begon dat echter terug te lopen, omdat steeds meer men-

sen olie gingen stoken. Dat vergde een andere werkwijze en niet alle kolenboeren konden of wilden daarop overstappen. Ik verliet in 1955 het bedrijf van mijn vader en begon Perquin Oliehandel. De ontdekking van aardgas in Slochteren – in 1959 – was opnieuw een aanslag op de voortbestaansmogelijkheden van de kolenboeren. Er bleven er slechts een paar

De gevelsteen wordt verwijderd voor restauratie (foto: Loedie Brandt, BAMBAM).

Twee kleinzoons Perquin onthullen de gerestaureerde gevelsteen (foto: Bram van Leeuwen).

over in Leiden, de rest redde het niet. Om hen en hun werk aan de vergetelheid te ontrukken heb ik besloten om de gevelsteen te laten restaureren, zodat ook de nieuwe generaties Leidenaren kennis kunnen nemen van het vroegere bestaan van de vele kolenboeren in Leiden.'

Hoewel de gevelsteen gerestaureerd is op kosten van de familie Perquin, heeft de werkgroep Geveltekens hierin een belangrijke rol gespeeld. Perquin: 'Bij toeval kwam ik vorig jaar in contact met Hans de Sterke van de werkgroep Geveltekens van de Historische Vereniging Oud Leiden. Hij heeft mij de weg gewezen bij dit project. Hij regelde de noodzakelijke zaken met de gemeente Leiden en bracht mij in contact met BamBam Restauratiesteenhouwers. Dat Leidse bedrijf heeft de restauratie voortvarend ter hand

genomen en de gevelsteen in oude glorie hersteld.'

De officiële onthulling van de gerestaureerde gevelsteen werd verricht door de twee jongste kleinzoons van Perquin. Zij trokken onder luid applaus het doek voor de steen weg en daarna was het tijd voor champagne en voor een toast op het welzijn van allen. Tijdens de receptie werd er nog een boeiende film over het restauratieproces vertoond. Veel dank en waardering voor Pim Perquin voor dit mooie voorbeeld van hoe particulier initiatief een bijdrage kan leveren aan de verfraaiing van de stad en het behoud van industrieel erfgoed.

Eén vraag blijft ons nog bezighouden: zou er onder het stucwerk van Levendaal 6a ook een gevelsteen zitten?

De ‘krimp’ van de Stationsweg

Voor wie tegenwoordig via de Steenstraat en de Stationsweg de stad probeert te verlaten, eindigt de reis al snel op het plein voor het station. Met de auto de stad uit naar het noorden gaat nu via het Schuttersveld en het Rijnsburgerviaduct. Aan het Stationsplein beginnen momenteel de voorbereidingen voor de bouw van het grote Rijnsburgerblok. Hiervoor zullen diverse gebouwen aan de linkerzijde van de Stationsweg, gezien vanaf het station, worden gesloopt, onder andere het klassieke pand op nummer 37, een overblijfsel uit de tijd dat de Stationsweg nog een statige weg was. Rechts hiervan zat op nummer 35 de voor velen bekende Club 70, maar dit pand was in 1999 al gesloopt en het ontstane gat was tot voor kort in gebruik als fietsenstalling.

Het is niet voor het eerst dat de Stationsweg een deel van zijn verleden verliest. Tegenwoordig eindigt hij bij het Visitor Centre op nummer 41. Dat

geeft aan dat er al heel wat heeft moeten wijken voor de vooruitgang. Op veel van de duizenden foto's die tot de collectie van de Beeldbank van de HVOL behoren, is te zien hoe onze stad er vroeger uitzag. Hierbij een foto uit de jaren dertig (fk00162a) van een reeds lang verdwenen deel van de Stationsweg. Van rechts naar links het Rotterdams Koffiehuis (op nr. 51), café Spoorzicht (op nr. 53) en café-restaurant Zomerlust (op nr. 55). De foto dateert van na 1933, want in dat jaar kreeg Zomerlust deze vernieuwde gevel.

Het nieuwe station uit 1955 bracht ook het verhoogde spoor en het Rijnsburgerviaduct. Hierdoor was er voor het station extra ruimte nodig om het toenemende auto- en tramverkeer in goede banen te blijven leiden. Deze ruimte werd gevonden door de Stationsweg in te korten. Bovendien waren door het Engelse bombardement van 1944 de panden op de nummers 49, 51 en

53 dermate beschadigd geraakt, dat ze gesloopt moesten worden. Ook Zomerlust had een groot deel van zijn oude glorie verloren, omdat alle bomen tijdens de oorlog uit het achterliggende park verdwenen waren. In oktober 1949 werd Zomerlust gesloten en gesloopt en zo ontstond de benodigde ruimte voor de aan- en afvoerroutes van het nieuwe station. In 1950 opende de voormalige eigenaar van Zomerlust op nummer 35 een nieuw etablissement, Zomerzorg, in het pand waar tot 1944 Hotel du Commerce gevestigd was.

Stationsplein en Stationsweg in de richting van de Steenstraat, met de blauwe tram (fotograaf onbekend; collectie Beeldbank HVOL).

De tweede foto (ng06580f) dateert uit de jaren veertig. Hier kijken we vanaf de andere kant de Stationsweg in. Links is Zomerlust nog te zien met daarnaast het gat van de ontbrekende panden op de nummers 49, 51 en 53. We moeten nog een stuk verder kijken, naar het pand ter hoogte van het einde van de tram, om nummer 37 te vinden, herkenbaar aan het hoge dak. Dit pand zal nu ook gesloopt worden.

Stationsweg, café-restaurant Zomerlust en aangrenzende panden (fotograaf onbekend; collectie: Beeldbank HVOL).

De nieuwe woontorens bovenop het Rijnsburgerblok zullen straks een mooi uitzicht geven op zowel de Stationsweg en de Rijnsburgerweg, waardoor vandaaruit goed te zien zal zijn dat dit oorspronkelijk één doorlopende weg is geweest, de mooie ‘Straatweg naar Haarlem’ langs statige herenhuizen en groene buitenplaatsen.

Bezoek de beeldbank op www.oudleiden.nl/beeldbank, de nummers achter de genoemde foto's kunnen in het zoekveld worden ingevuld om direct het originele beeld in het groot te kunnen bekijken.

De Leidse kroniek

Vanaf 2008 verschijnt op de website van de HVOL de Leidse kroniek. Het is een sterk uitgebreide versie van de kroniek die in het jaarboekje verschijnt, met bronvermeldingen. Samensteller Bram van Leeuwen heeft aangegeven daarmee met ingang van 1 januari 2016 te gaan stoppen. Daarom zijn we op zoek naar personen die deze klus op zich zouden willen nemen, liefst als (klein) team. Naar aanleiding van onze oproep in het vorige nummer van Oud Leiden Nieuws heeft zich al een belangstellende gemeld, maar deze zou de taak graag samen met een of twee anderen op zich willen nemen. Gezien de omvang van de werkzaamheden vergt het gemiddeld zo'n 2,5 à 3 uur per dag om het nieuws te verwerken, bij samenwerking uiteraard minder. Geïnteresseerden kunnen voor meer informatie contact opnemen met de auteur via e-mailadres av.leeuwen@planet.nl.

Glasschilderkunst in het Leiden van de 16de en 17de eeuw

P.J. Bloklezing door Prosper de Jong

Donderdag 5 november, 20.00 uur, Klein Auditorium, Academiegebouw

Gebrandschilderde glasrondjes met een fijn geschilderde voorstelling moeten in de eerste helft van de 16de eeuw vele ruimtes in Leiden en daarbuiten hebben versierd. Uit archiefonderzoek is gebleken dat er in de periode tussen 1475 en 1550 in de stad meer dan vijftig mensen glasschilder van beroep waren. Daarnaast is in de afgelopen decennia door kunsthistorisch onderzoek een aantal glasrondjes van hoge kwaliteit uit de 16de eeuw aan anonieme Leidse werkplaatsen toegeschreven.

Veel voorstellingen op deze glasrondjes hebben betrekking op bijvoorbeeld christelijke deugden, verhalen uit het Oude Testament en moraliserende onderwerpen en konden als (eventueel afschrikwekkend) voorbeeld dienen bij de beschouwer. De glasrondjes werden niet als unieke opdracht gemaakt, omdat er soms meerdere exemplaren van dezelfde voorstelling zijn overgebleven. Waarschijnlijk was de vraag naar dit soort gebrandschilderd glas veroorzaakt door de opkomende burgerij.

Voor zover de Leidse glasrondjes bewaard gebleven zijn, raakten deze over de windstreken verspreid. In de kapel van het Sint Annahofje bleef wel een viertal ronde gebrandschilderde wapens van de stichters bewaard – meestal werd gebrandschilderd glas in later tijd vernietigd of verkocht. De reeks gebrandschilderde ramen uit 1543 met Bijbelse voorstellingen in re-

naissancestijl uit Pieterskerkgracht 9 bijvoorbeeld werd in 1846 grotendeels verkocht (en bevindt zich nu in het Musée des Arts Décoratifs in Parijs). Begin 2015 kon met steun van de Vereniging Rembrandt een zogeheten werkplaatstekening worden teruggehaald naar Leiden. Deze tekening werd waarschijnlijk circa 1520-1530 op de werkbank van een Leidse glasschilder gemaakt om als

direct voorbeeld te dienen voor een dergelijk glasrondje. Materiaal dat aanwijsbaar van een 16de-eeuwse Leidse glasschilder is geweest, is zeldzaam en maakt het mogelijk om de toenmalige werkpraktijk enigszins te reconstrueren.

Een bescheiden groep glasrondjes werd rond 1850 nog in Leiden verzameld door B.W. Wttewaall, raadslid en één van de stichters van Museum de Lakenhal. Eén van de ruitjes die hij aantrof, met een voorstelling van twee dansende personen ('Sorgheloos' en 'Weelde') wordt gezien als een hoogtepunt van Leidse glasschilderkunst, waarvan er wereldwijd slechts ongeveer een tiental exemplaren van vergelijkbare kwaliteit en conditie resteren. Oordeelt u zelf over deze en andere Leidse glasrondjes die uitgebreid aan bod komen in deze lezing.

Glasruitje met een voorstelling van Sorgheloos en Weelde, ca. 1520 (collectie: Museum de Lakenhal).

Prosper de Jong is conservator kunstnijverheid van Museum de Lakenhal.

Restauratie spoorbrug vertraagd

De in het vorige Oud Leiden Nieuws uitgesproken verwachting dat bij verschijning van het blad de eerste restauratiefase van de monumentale Staatsspoorbrug uit 1942 in de Haagweg zou zijn afgerond, is niet bewaarheid. Aannemersbedrijf Dekker uit het Noord-Hollandse Warmenhuizen kwam tijdens de klus tot de ontdekking dat de vier oorspronkelijke heftorens toch niet langer behouden konden blijven; het beton was teveel aangetast. Ze werden weggehaald om in een loods tot in detail te worden nageemaakt. Nog onbekend is wanneer de palen worden teruggeplaatst. Het brugdek moet ook nog worden vernieuwd, maar dat stond al in de planning voor 2016.

*De Staatsspoorbrug in de Haagweg met heftorens
(foto: Bram van Leeuwen).*

*De Staatsspoorbrug in de Haagweg zonder heftorens
(foto: Tanneke Schoonheim).*

HVOL-Lidmaatschap voor het Leven

Het bestuur heeft, naar aanleiding van vragen van leden, de mogelijkheid geopend om een lidmaatschap voor het leven af te sluiten. Een dergelijk lidmaatschap hebben wij gesteld op € 500,-. Voordelen zijn dat de vereniging direct een groter werkkapitaal krijgt voor activiteiten passend binnen onze doelstellingen en dat u niet jaarlijks de acceptgiro hoeft in te vullen. Uiteraard stelt de penningmeester een extra bijdrage altijd op prijs.

De Historische Vereniging Oud Leiden is een culturele ANBI-instelling. Giften gedaan aan een dergelijke instelling mogen voor de giftenaftrek met 1,25 vermenigvuldigd worden.

Door een dergelijk lidmaatschap is het dus mogelijk een fiscale aftrekpost van € 600,- te verwerven, mits u de drempel in de giftenaftrek al heeft overschreden. Voor een gespecificeerde uitleg zie Elsevier IB Almanak 14.12.2.

Hendrik Valk (1897-1986) tussen figuratie en abstractie

Expositie Leidse kunstenaar paukenslag voor Lakenhalverbouwing

Tot en met 29 november is in De Lakenhal een grote tentoonstelling gewijd aan Hendrik Valk (1897-1986). Het is de laatste expositie voordat het museum de deuren sluit voor de omvangrijke restauratie en uitbreiding. Aanleiding is een schenking van ruim twintig tekeningen en schilderijen door zijn dochter Else. De gift omvat vooral werk uit de periode dat de veelzijdige kunstenaar in Leiden woont en werkt. Eerder al schenkt zij ter gelegenheid van haar vaders 100ste geboortedag acht pastels en een schilderij aan het Leidse museum. En ook die

Zelfportret Hendrik Valk (1919). Gouache op papier (collectie: Museum De Lakenhal. Schenking Else Valk, 2015).

gift wordt in 1977 omlijst met een tentoonstelling. Doris Wintgens Hötte, conservator moderne kunst van De Lakenhal, is verguld met de nieuwe aanwinsten.

Valk wordt geboren in Zoeterwoude en groeit op in een progressief en intellectueel gezin. Zijn vader is ontwerper bij de zilverfabriek Van Kempen in Voorschoten. In 1916 behaalt hij het M.O-diploma Hand en Rechtlĳnig Tekenēn aan de Academie voor Beeldende Kunst in Den Haag. In ditzelfde jaar gaat hij aan de slag als tekenleraar en brengt de hele zomer door in een plaggenhut in Stroe waar hij een aantal schetsen van het landschap maakt. Hij woont korte tijd in een oud boerderijtje in Wassenaar. Daar fabriceert hij een soort woonwāgen en onderneemt en trektocht die eindigt in Groningen, waar zijn broer, de beeldhouwer Willem Valk woont.

Van 1917 tot 1920 heeft Valk een atelier aan het Posthoflaantje. Twee jaar later verhuist hij naar het Galgewater waar Theo van Doesburg hem zijn werkruimte aanbiedt. Van 1922 tot 1926 woont en werkt Valk afwisselend in Katwijk aan Zee, Marum en Veere. Daarna verhuist hij naar Arnhem en trouwt in 1928 met Tatjana Kotschergina. Zij krijgen twee kinderen Felix in 1929 en Else in 1933. Valk is als leraar verbonden aan de middelbare school voor beeldende-, nijverheids- en bouwkunst van het 'Teekengenootschap Kunstoefening' en later aan de Academie voor beeldende kunst, nu hogeschool voor de kunsten ArtEZ. Van 1944

Aardappelrooien (zonder jaartal).

Aardappelrooien (zonder jaartal).

Aardappelrooien (1966). (collectie: Museum De Lakenhal. Schenking Else Valk, 2015).

tot 1945 verblijft hij als evacu  in Garderen maar keert na de oorlog terug naar de Gelderse hoofdstad. Daar blijkt veel van zijn werk bij de slag om Arnhem verloren te zijn gegaan. Een deel daarvan maakt hij later opnieuw.

Al in zijn Leidse periode begint Valk de werkelijkheid steeds meer te abstraheren. Grillige contouren worden verstrakt tot rechte lijnen, gevarieerde kleuren teruggebracht tot afgebakende kleurvlakken en de perspectivische ruimte wordt plat weergegeven. Figuren worden blokvormen maar zijn nooit volledig abstract. Valks oeuvre heeft raakvlakken met het werk van kunstenaarsbeweging De Stijl, die Theo van Doesburg in 1917 opricht. Maar toetreden doet hij nooit. Sterker nog: hij vindt Van Doesburg maar een vreemde vogel, zoals ook duidelijk blijkt uit een interview met Valk in een documentaire uit 1977, die op de expositie te zien is.

Valk beschouwt zich als een soort priester die zijn overtuiging uitdraagt, richting geeft aan de toekomst en een betere wereld tot stand brengt. Vele oud-leerlingen herinneren zich Valk als streng en kritisch maar vooral als een enthousiast inspirator. Een veelzijdig kunstenaar die zowel aquarellist, edelsmid, illustrator, tekenaar en theatervormgever is en actief is in het Arnhemse culturele leven. De aanblik van het verzamelde werk in De Lakenhal raakt bij dochter Else een gevoelige snaar: ‘Ik had niet verwacht dat het zo iets moois zou worden. Mijn vader was dol op dit museum en daarom hoort zijn werk hier thuis’. Om zijn nalatenschap goed te beheren, richt ze ook een stichting op. Die reikt om de twee jaar de Hendrik Valkprijs van 2.000 euro en een grafisch werk van de naamgever uit aan een veelbelovende kunstenaar.

Werkgroep Dirk van Eck

Stimulans voor sociale en economische geschiedenis

Voor liefhebbers van sociale en economische geschiedenis is het dit najaar goed televisiekijken. Na de series *De Gouden Eeuw* en *De IJzeren Eeuw* volgt nu *De Strijd*, een serie van tien delen over de geschiedenis van de arbeiders (en de arbeidersbeweging) in

Logo van de serie *De Strijd*.

Nederland. Het gaat over de eerste fabrieken, over lopendebandwerk, over het ontstaan van arbeiderswijken, vakbondsacties voor een fatsoenlijk loon en voor een beter leven, maar vooral over de arbeiders zelf, de mensen. Hoe zij de eindjes aan elkaar moesten knopen, hoe zij het langzaam beter kregen en de eerste stofzuiger en wasmachine konden aanschaffen, en ook hoe ze muziek maakten bij de fanfare en zongen bij *De Stem des Volks*.

Deze serie is gemaakt ter gelegenheid van het 90-jarig bestaan van de VARA dat dit najaar wordt herdacht. De eerste uitzending was op vrijdag 9 oktober, gevolgd door nog negen afleveringen. U vindt meer informatie op de bijbehorende website <http://destrijd.vara.nl/>.

Het is bijna vanzelfsprekend dat ook de stad Leiden in de serie aandacht krijgt. De sociale geschiedenis van onze stad is op heel wat punten exemplarisch voor de geschiedenis van de arbeidersbeweging. Daarom wordt de se-

De Gortestraat in 1974
(fotograaf: onbekend; collectie Beeldbank HVOL).

rie vanuit onze werkgroep met bijzondere aandacht bekeken, al is het maar omdat een van onze werkgroepleden eraan meewerkt. Cor Smit vertelt in de eerste aflevering over kinderarbeid. De opnamen daarvoor werden gemaakt op het Binnenhof in Den Haag en in

Leiden. Dit inspireert de werkgroep Dirk van Eck weer om onze eigen Leidse geschiedenis op sociaal en economisch gebied verder te ontsluiten. Het oralhistoryproject *De Stem van Leiden*, dat we ongeveer een jaar geleden zijn begonnen, is daar een belangrijke nieuwe bron voor.

Als nieuwe activiteit gaat de werkgroep begeleiding geven aan een initiatief om de geschiedenis van het bankwezen in Leiden te onderzoeken, een van de lacunes op het gebied van economische geschiedenis. Daarnaast heeft zich een belangstellende gemeld die nog materiaal uit archief- en literatuuronderzoek beschikbaar heeft over de geschiedenis van de Haver-en-Gortbuurt. Onze werkgroep gaat samen met haar bekijken wat we met dat materiaal kunnen doen om ook anderen ervan te laten kennismaken. Misschien is dit onderzoek over de Haver-en-Gortbuurt een mooie aanleiding voor de werkgroep om ook binnen de vereniging, in dit geval met de commissie Niet-beschermde Erfgoed, tot concrete samenwerking te komen.

Al met al zijn we het seizoen weer met veel nieuwe inspiratie begonnen. De werkgroep staat nog steeds open voor nieuwe leden die zich bij de werkgroep of bij een van onze deelactiviteiten willen aansluiten. Stuur een e-mail aan www.oudleiden.nl/contact en we nemen contact met u op.

Symposium ‘Gebouwd in Leiden’

Vrijdag 6 november 2015, 14.00 – 17.00 uur, Lokhorstkerk, Pieterskerkstraat 1

De Commissie Leidse Symposia die uitgaat van de Stichting Historisch Leiden, organiseert op 6 november een middagsymposium in de Leidse Lokhorstkerk met als thema ‘Gebouwd in Leiden’. Beoogd wordt een stand van zaken te geven van recent en multidisciplinair onderzoek met betrekking tot het gebouwde erfgoed in Leiden, onder meer met het oog op het uitlokken van verder onderzoek. Vandaar dat de sprekers afkomstig zijn uit diverse en wellicht onverwachte disciplines.

- Archeologe Roos van Oosten zal spreken over de hoogte van huizen in Leiden. Onderzoek heeft namelijk uitgewezen dat huizen in de sleutelstad aanmerkelijk lager waren dan in 's-Hertogenbosch. Pas rond 1600 gingen Leidse huizen meer de hoogte in.
- Over laat 16de-eeuwse huizen in Leiden zal

bouwhistoricus Pieter-Jan De Vos het woord voeren, met als uitgangspunt een vergelijking tussen Nieuwsteeg 5 en Nieuwsteeg 17.

- Hierna spreekt bouwhistoricus Dirk-Jan de Vries over Lucas van Leydens Laatste Oordeel en de invloed van het Laatste Oordeel op de sculptuur van profane gebouwen.
- Neerlandica Olga van Marion gaat in op de manier waarop Scriverius de Leidse Burcht heeft beschreven.
- Reinoud Boter brengt ons tot in de 19de eeuw met de architectuur van de gebroeders Jacobus en Willem Frederick van der Heijden en de vele neostijlen die toen heersten in de architectuur.
- De middag wordt afgesloten door Cor de Graaff (archivaris) met de desiderata voor verder onderzoek naar de boeiende architectuur van Leiden.

Na afloop kunt u tijdens de borrel napraten met sprekers en bezoekers.

Detail van een schilderij van Isaac Claesz. van Swanenburg (begin 17e eeuw).

Digitale nieuwsbrief

Aan het begin van elke maand brengt de HVOL een digitale nieuwsbrief uit, met daarin aandacht voor de komende activiteiten, recent nieuws en achtergrondinformatie. U kunt zich voor deze nieuwsbrief aanmelden door een e-mail te sturen naar promotie@oudleiden.nl. Uw e-mailadres wordt door ons alleen gebruikt voor toezending van de nieuwsbrief.

De website Jan van Hout

In deze bijdrage staat de website van de werkgroep Jan van Hout centraal. Wie www.janvanhout.nl intoetst, ziet een site met daarop een flink aantal publicaties. Het zijn documenten over zaken als de rekeningen van de Pieterskerk (1398-1428), het kleermakersgilde (1436-1578), buurthouden (1400-1795), de regenten van het Weeshuis (1788-1830), de notulen van B&W (1929-1955) en de gemeenteraad (1851-2007).

Om deze publicaties bij een groter publiek bekend te maken, zullen de schrijvers en samenstellers ervan in de komende nummers van Oud Leiden Nieuws steeds één ervan wat uitgebreider introduceren. In dit nummer van Oud Leiden Nieuws begint Wim Bleijie deze reeks met de beschrijving van Het Leidse Pluche, de gemeenteraad van Leiden van 1851 tot 2007.

In 1999 werden er werkgroepen gevormd om de auteurs die meewerkten aan het grote project Leiden, Geschiedenis van een Hollandse stad te ondersteunen bij het schrijven van hun bijdragen. Een van die werkgroepen was gewijd aan

de leden van de Leidse gemeenteraad. Als eerste taak begon de werkgroep aan het inventariseren van alle leden van de Leidse gemeenteraad vanaf 1851, en men besloot daar ook de burgemeesters en wethouders aan toe te voegen. Hierbij werd tewerkgegaan volgens de zogeheten prosopografische methode, waarbij de gemeenschappelijke kenmerken van een bepaalde groep personen worden beschreven. In dit geval waren dat de persoonlijke gegevens, opleiding, beroep, politieke partij, godsdienst en welstand, de duur van het raadslidmaatschap, lidmaatschap van commissies en eventuele netwerkfuncties. Bronnen voor deze informatie waren de handelingen van de gemeenteraad, de jaarverslagen van het gemeentebestuur en natuurlijk de dagbladen. Ook werd onder de zittende raadsleden en de oud-raadsleden waarvan de adressen bekend waren, een enquête uitgezet met een redelijke respons. Om iedereen zoveel mogelijk 'smoel' te geven, werd ook een foto toegevoegd, als die ten minste gevonden kon worden.

Terwijl het werk gestaag vorderde, kwam 2001 in beeld, het jaar waarin 150 jaar gemeentewet herdacht werd. Dat was een te mooi moment om voorbij te laten gaan en zo ontstond het boek *Het Leidse Pluche, 150 jaar gemeentebestuur in Leiden*. Na 2001 ging het werk door, de bestaande informatie is op de website opgenomen en er zijn ten opzichte van het boek verschillende verbeteringen en aanvullingen aangebracht, maar klaar is het nog niet. Voorlopig loopt de informatie op de website tot 2007, maar ook van daarvoor is nog niet alles bekend. Dat komt

De publicaties op de website janvanhout.nl.

doordat van sommige oud-gemeenteraadsleden niet bekend is waar ze gebleven zijn en daardoor soms ook niet of ze nog leven.

Na de publicatie in 2001 is alle informatie ook op de website van Jan van Hout geplaatst en zijn er nog diverse verbeteringen en aanvullingen aangebracht. De laatste aanpassingen dateren echter alweer van 2007 en er wordt op dit moment ook niet meer actief aan het project verder gewerkt. Eigenlijk is dat zonde, want er is zo-

Alexander Pechtold, raadslid in Leiden van 1994 tot 1997, wethouder van 1997 tot 2003.

veel tijd ingestoken om de historische gegevens boven water te halen, dat de inspanning om de huidige informatie op peil te houden, daarbij eigenlijk in het niet valt. Het is een uniek document. Voor zover wij weten bestaat in Nederland nergens zo'n compleet overzicht. Wordt het vaak ingezien? Ja, en dan vooral bij kabinetsformaties, als er sprake is van Leidse kandidaten. En dat is nog vaak het geval. Het Leidse Pluche verdient zeker onze continue aandacht.

Jan van Hout en de feestcultuur in Leiden

Jan van Houtlezing door Johan Koppenol

Woensdag 9 december 2015, 20.00 uur, Lokhorstkerk, Pieterskerkstraat 1

Jan van Hout (1542-1609), de energieke Leidse stadsecretaris tijdens het laatste kwart van de 16de eeuw, was een buitengewoon groot organisatietaalent. Weinig zaken ontsnapten aan zijn aandacht bij zijn werk voor de burgemeesters, vroedschap en de stedelijke vierschaar, maar ook bij de pas opgerichte universiteit. Leiden heeft zeer geprofiteerd van zijn inzet, al waren er ongetwijfeld ook tijdgenoten die hem een enorme bemoeial vonden.

Veel van het werk dat Van Hout deed was puur ambtelijk: het notuleren van vergaderingen, volkstellingen, de ordening van de archieven, het afhandelen van correspondentie, het vastleggen en publiceren van besluiten. Maar soms zette hij zich ook in voor zaken die duidelijk buiten de muren van het Leidse stadhuis lagen. Dat geldt bijvoorbeeld voor de stadsfeesten.

Voor die Leidse festiviteiten riep hij de hulp in van de rederijders, vanouds een organisatie die zich toelegde op toneelvoorstellingen, optochten en muziek. In de bange jaren rond het Beleg en Ontzet van de stad was de rederijkerij in ongerede geraakt, maar Van Hout wekte de rederijderskamer 'De Witte Acoleyen' - toen de stad eenmaal was bevrijd - nieuw leven in en organiseerde samen met hen de eerste vieringen van het Leids Ontzet. De kamer fungeerde min of meer als voorloper van de 3 October Vereeniging.

In 1596 had Van Hout de rederijders nodig voor de publiciteitscampagne rond de grote liefdadigheidsloterij die de stad dat jaar organiseerde. Een groot festival met parades, toneel, muziek en vertoningen moest mensen over de streep trekken om veel loten te kopen en zo de verbouwing van het in onbruik geraakte St. Caeciliaklooster tot

opvang voor 'dollen' en pestlijders mogelijk te maken. Zelf schreef Van Hout voor die gelegenheid een toneelstuk dat door de kamerbroeders van de Witte Acoleyen werd opgevoerd.

In zijn lezing gaat Johan Koppenol in op de invloed van Jan van Hout op de feestcultuur in de stad. Wat was de rederijkerskamer voor een organisatie? Hoe zagen de eerste vieringen van het Leids Ontzet eruit? Speciale aandacht zal hij besteden aan het grootste Leidse festival van de 16de eeuw, het loterijfeest van 1596.

Johan Koppenol is hoogleraar Oudere Nederlandse Letterkunde aan de Vrije Universiteit van Amsterdam. Hij verzorgde alleen of in samenwerking belangrijke literaire edities, zoals 'De Gedichten' van P.C. Hooft. Hij is geïnteresseerd in de maatschappelijke achtergronden en maatschappelijke implicaties van literatuur in de vroegmoderne tijd. Op dit moment werkt hij aan een biografie van de dichter en jurist Jacob Cats, die als titel zal krijgen 'De polderaar: Jacob Cats (1577-1660)'.

Een Leidse loterijkaart van 1596 (maker: Isaac Claesz. Swanenburgh)

Excursies 2015 – een terugblik

Dit jaar konden HVOL-leden en hun introducés maar liefst vijf keer op stap met de excursiecommissie. Allereerst was er op 19 april een voorjaarswandeling door Leidse sloppen en stegen. De route was samengesteld door HVOL-bestuurslid Tanneke Schoonheim in samenwerking met Het Gilde Leiden. In drie groepen werd er door het centrum gewandeld, onder de deskundige begeleiding van de gidsen van Het Gilde. Na afloop van de wandeling was er koffie met cake in het Koetshuis en een – eveneens door medewerkers van Het Gilde verzorgde – presentatie over de Pilgrim Fathers.

De Paradijssteeg vroeger en nu, een van de stegen uit de wandeling van 19 april (foto: Hielco Kuipers).

Op een stralende 2 mei voerde de jaarlijkse fietstocht langs de Vliet naar buitenplaats Hofwijck in Voorburg. Na kennismaking met het oude dorpscentrum – waar ook Spinoza en Vincent van Gogh nog hebben gewoond – werden museum Swaensteyn en buitenplaats Hofwijck bezocht. Daar bewonderden de HVOL-leden de genialiteit van vader Constantijn en zoon Christiaan Huygens, was er een lunch in de Pronkzaal en werd om een uur of vier de terugrit naar Leiden ondernomen

via de in lentetooi gestoken Horsten.

Op zaterdag 6 juni reed de touringcar naar Tilburg, ook een stad met textielverleden. Vooral het Textielmuseum maakte indruk; vele excursiegangers waren van mening dat het Textiellab daar – gewijd aan oud en nieuw vakmanschap – goed bij de Leidse Lakenhal zou passen.

Het textielmuseum in Tilburg (foto: Rob Smit).

De in de zomervakantie geplande jeugdexcursie Spinkind ging helaas door onvoorziene omstandigheden niet door, maar de busexcursie naar Delfshaven en Schiedam op 12 september wel. 's Morgens was er een wandeling door het rijke verleden van Delfshaven, waar de Pilgrimfathers in 1620 de nacht voor hun oversteek naar Engeland (en vandaaruit naar Amerika) doorbrachten. 's Middags volgde een boottocht langs de zeven molens van Schiedam, de rijke koopmanshuizen en de jeneverstokerijen van vroeger en nu. De dag werd afgesloten met een proeverij in het Schiedamse Jenevermuseum.

Tot slot vond er op zondagochtend 11 oktober opnieuw een wandelexcursie plaats, nu langs Leidse geveltekens. Deze excursie, die georganiseerd werd in samenwerking met de HVOL-werkgroep

Geveltekens, duurde ongeveer anderhalf uur. Speciale aandacht was er tijdens deze wandeling voor die geveltekens die recent gerestaureerd zijn en voor de technieken waarmee dat gebeurd is.

De Gecroonde Hoet, een van de geveltekens uit de wandeling van 11 oktober (foto: Hans de Sterke).

Voorjaarsexcursie 2016: Hoogheemraadschap Rijnland.

Het nieuwe excursiejaar start op vrijdagmiddag 11 maart 2016 met een bezoek aan het gebouw van het Hoogheemraadschap van Rijnland aan de Archimedeslaan in Leiden. Daar bekijken we het kaartenarchief en het restauratieatelier. Petra van Dam, hoogleraar waterstaatsgeschiedenis, zal daar ook een lezing verzorgen met als titel: 'De slag om de zeevering'.

De zeevering is vanouds een zorg van de centrale overheid. Het vastleggen van de duinen en het tegengaan van verstuiwing was een belangrijk middel in de strijd tegen het oprukkende zeewater. Begin 16de eeuw kreeg het hoogheemraadschap van Rijnland hierin een speciale taak, namelijk het toezicht op de helmplanting. Maar al gauw ontstond er een strijdpunt. Hoe moest men omgaan met de konijnen in de duinen die zich tegoed deden aan de vegetatie? De konijnen waren in de 13de eeuw

uitgezet voor de vlees- en bontproductie. Daarna was er een konijnenfok ontstaan, die tot een belangrijke inkomstenbron voor de centrale overheid was uitgegroeid. De lezing wordt geïllustreerd met een serie 17de-eeuwse kaarten die speciaal in het kader van deze strijd gemaakt werden en die bewaard zijn in het archief van het hoogheemraadschap.

De kosten voor deze excursie zijn € 6,- voor leden en € 7,- voor introducties. U kunt zich nu reeds inschrijven via de website. Zoals gebruikelijk ontvangt u ongeveer een week voor de excursie nadere informatie.

Inschrijven: Vul het formulier op de website in (www.oudleiden.nl). U kunt maximaal één introductie inschrijven. Hebt u moeite met het invullen van het formulier? Bel dan naar 071 5210752 (Rob Smit) en geef uw telefoonnummer via de telefoonbeantwoorder door. U wordt dan teruggebeld, waarna de excursiecommissie uw inschrijving via de website zal regelen.

Betalen: Graag direct na de aanmelding de excursiekosten overmaken op bankrekening NL67 INGB 0005 9012 64 t.n.v. Vereniging Oud Leiden (Pas op: de rekening voor de contributiebetaling heeft dezelfde tenaamstelling). Vermeld bij de betaling uw HVOL-lidmaatschapsnummer, de excursie waarvoor u inschrijft en de naam van uw eventuele introductie.

De zeevering van Rijnland, een voortdurende bron van zorg (foto: Hoogheemraadschap van Rijnland).

Commissie Niet-beschermd Erfgoed: stand van zaken en oproep

Na de wijziging van statuten en reglementen van onze vereniging gaat de werkgroep die zich bezighoudt met modern erfgoed en het Leiden buiten het beschermd stadsgebied verder als Commissie Niet-beschermd Erfgoed. Een opmerkelijke naam, want vaak zitten we in de positie dat we iets willen beschermen, behouden of onder de aandacht brengen dat 'onbeschermd' is. Het gaat de werkgroep niet alleen om losse objecten, maar juist ook om het geheel van de gebouwde omgeving en om de verhalen die daaraan verbonden zijn. Het afgelopen jaar waren er twee onderwerpen die extra onze aandacht vroegen. Beide onderwerpen zijn nog lang niet van de agenda af.

Het eerste onderwerp betreft de ontwikkelingen in de Zeeheldenbuurt. Vooral woningstichting Portaal wil daar ingrijpende stappen zetten, door de sloop en nieuwbouw van meer dan 100 woningen, terwijl de rest wordt opgeknapt. Wat de HVOL heeft bestreden, was

De garage aan de Zijlsingel die plaatsmaakt voor een (te) hoog appartementengebouw (foto: Arie de Jong).

De centrale blokken van De Oude Kooi, die mogelijk gesloopt worden, ondanks dat er nu in opdracht van de gemeente aan de verbetering van de waterhuishouding gewerkt wordt (foto: Arie de Jong).

de sloop van de twee bouwblokken aan de Zijlsingel, de poort tot de buurt. We hebben dat helaas verloren. Inmiddels hebben we daar nog wel een andere kwestie lopen. De gemeente wil namelijk toestaan dat op de plaats van de autogarage aan de Zijlsingel een hoog blok met appartementen wordt gebouwd. Wij hebben niets tegen de sloop of tegen nieuwbouw aan de Zijlsingel. Maar het moet wel passen in het profiel van de Zijlsingel. Nu dreigt het een massief bouwblok te worden. We zijn benieuwd.

De andere kwestie betreft ontwikkelingen in De Kooi. Begin juli werd duidelijk dat De Sleutels al maandenlang heeft gewerkt aan een plan om de centrale blokken in De Oude Kooi alsnog te willen slopen. Dat was niet de afspraak! Met tegenzin hebben we ons geconformeerd aan de sloop van de noordelijke blokken, waarbij de nieuwbouw goed zou

moeten passen in de bestaande kenmerken van de buurt. Tegelijk was de afspraak met ons, met de bewoners, met de gemeente, om de centrale blokken stevig op te knappen. Uiteraard is het laatste woord nog niet gezegd over deze kwestie, maar als De Sleutels dit sloopplan doorzet zullen we onvermijdelijk stappen ondernemen om dit tegen te houden.

Het zou goed zijn als de Commissie Niet-beschermd Erfgoed versterking kreeg. We hebben het liefst iemand met een juridische achtergrond (of die goed thuis is in procedures rond de gebouwde omgeving) en een architect. Belangstellenden kunnen zich melden bij Arie de Jong, telefoon 071-5212318, e-mail ariedejong@hetnet.nl.

Blauwe Tram even terug in Katwijk

Even was ie weer terug: de aloude Blauwe Tram die begin jaren zestig van de vorige eeuw uit het stadsbeeld verdween. Die hernieuwde kennismaking was te danken aan de Oranjevereniging Katwijk aan den Rijn, die de tram tijdens de feestweek eind augustus liet terugkeren in de Rijnstraat. Over een traject van zo'n 500 meter maakten twee aan elkaar gekoppelde tramstellen van de NZH (Noord-Zuid-Hollandse Tramweg Maatschappij) dagelijks hun ritjes.

De vereniging kreeg daarbij hulp van Georg Groenveld en Han Geijp van Stichting Historisch Genootschap 'De Blauwe Tram'. De twee tramfanaten bezitten een enorme verzameling aan tramspullen die deels langs de trambaan waren te bewonderen. Zoals originele borden van de bewegwijzering. En de conducteurs waren gekleed in historisch uniform. Het wachthuisje dat er nog steeds staat, mocht een weekje zijn oude functie weer vervullen.

Omdat de aannemer de rails niet

helemaal horizontaal had aangelegd kreeg de tram een dag voor de 'heropening van de lijn' een ongelukkige start. In een bocht ontspoorde de langzaam rijdende tram tijdens de proefrit. Niemand raakte gelukkig gewond. Een kraan kwam eraan te pas om het voertuig weer op de rails te zetten. In de daarop volgende dagen reed de tram met een flink aantal passagiers steeds ongestoord zijn 'retourtje Rijnstraat'.

De *vita* van een gebouw

Monumentaal boek over Hooglandse Kerk

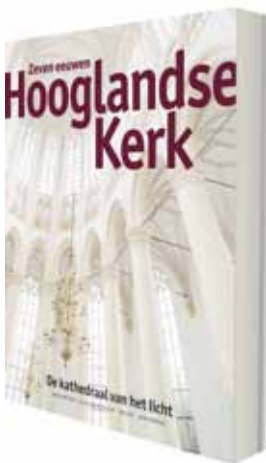
Heiligen danken hun faam vaak aan hun *vita* of heiligenleven. Daarin worden de levensgeschiedenis van de heilige – bij de martelaren vooral de stervensgeschiedenis – en de aan hem of haar toegeschreven wonderen beschreven. Deze *vitae* werden in de middeleeuwen de belangrijkste bouwstenen voor devotie en verering, vooral nadat omstreeks 1265 Jacobus de Voragine er een grote verzameling van had aangelegd in zijn *Legenda Aurea*. Daarin kreeg ook het verhaal van Sint Pancras een plek. Diens verhaal is in die vorm talloze keren verteld, ook in Leiden waar Pancratius de patroonheilige van de tweede parochiekerk werd. Maar de levensgeschiedenis van zijn gebouw was eigenlijk nog nooit goed uit de doeken gedaan. De *vita* van een gebouw is letterlijk en figuurlijk een heel ander verhaal.

Vijftien jaar geleden verscheen postuum het levenswerk van Bouke Leverland, *St. Pancras op het Hogeland*. Dat werk had eigenlijk zijn proefschrift moeten worden. Hij beschreef daarin op basis van de geschreven bronnen en door een minutieuze analyse van de bij begravingen vermelde elementen van het bouwlichaam van de kerk de geschiedenis van kerk en kapittel tot de reformatie. Hij moest zijn gegevens inpassen in de relatief gebrekkige beschrijvingen van dat bouwlichaam. Pas in de laatste vijftien jaar hebben solide rapporten van bouwhistorici, dendrochronologische dateringen etc. het beeld gecompleteerd. En daarom is het geweldig dat het College van Kerkrentmeesters van de Protestantse gemeente in

Leiden het initiatief heeft genomen om 700 jaar na het gereedkomen van het eerste houten kerkje op het Hogeland eindelijk de levensgeschiedenis van de Hooglandse kerk te boek te laten stellen.

Hans Karstens, Elias van der Plicht, Cor Smit en John Veerman hebben er – in een ongelooflijk korte productietijd – een prachtig boek van gemaakt, dat door het team van Coördesign Leiden schitterend is vormgegeven. Daardoor ligt er vier jaar na het monumentale boek over de Pieterskerk een eveneens monumentaal boek

over de *Kathedraal van het licht*, zoals de ondertitel van het boek luidt. Toch is er nauwelijks een groter verschil denkbaar dan tussen beide boeken. Het boek over de Pieterskerk is ruim twee keer zo zwaar als dat over de Pancras en heeft het karakter van een wetenschappelijke compilatie door een twintigtal auteurs, zuiver gericht op de bouwgeschiedenis en de inrichting. Voor de Hooglandse kerk zijn bouw en verschijningsvorm uiteraard heel belangrijke thema's, maar is de kerk als parochie, als centrale plek in de gemeenschap, als baken in een veranderende samenleving, net zo van belang.

Alleen het laatste hoofdstuk, van de hand van John Veerman, is volledig gewijd aan een overzicht van de bouwgeschiedenis als zodanig. Het is een werkelijk formidabele reconstructie die terecht bij sommige conclusies van Leverland vraagtekens zet, en gelijktijdig nieuwe vragen oproept.

Veerman heeft kans gezien de kerk als (in zijn woorden) ‘*drager van betekenislagen*’ te ontrafelen en doet dat aan de hand van doorgaans schitterende foto’s, mooie tekeningen en een heldere tekst. Er is een klein risico dat de dendrochronologische datering van de kapconstructies het zicht op oudere, mogelijk tijdelijke overkappingen maskeert, waardoor bijvoorbeeld de discussie over de kooromgang (Leverland: begonnen 1415; Veerman: overdekt 1472) nog niet beëindigd is. Maar het resultaat is methodologisch uitgebalanceerd, helder en heel toegankelijk.

Van de andere vier hoofdstukken zijn het eerste en het vierde – over de periodes van 1315 tot 1572 en van 1940 tot heden – geschreven door Elias van der Plicht (die de middeleeuwse situatie soms iets te karikaturaal beschrijft). Het tweede en derde hoofdstuk – over de periodes van 1572 tot 1813 en 1813 tot 1940 – zijn van de hand van Cor Smit, die zijn vertrouwdheid met de Leidse geschiedenis perfect benut. Het hele boek is doorspekt met een mooie verscheidenheid

aan kaderteksten, waarin mensen, gebeurtenissen en objecten apart worden belicht. Daar is voor een groot deel de inbreng van Hans Karstens te vinden. In deze hoofdstukken en kaders komen uiteraard ook al allerlei elementen uit de bouwgeschiedenis aan de orde, maar dan steeds ingebed in het verhaal van de samenleving waarin de kerk functioneerde. Daardoor is de *Kathedraal van de licht* ook een soort kerkelijke geschiedenis van Leiden, gezien door een Pancrasbril. Van de eerste pastoor, Claas van Bleyswijk, tot de laatste dominee, Ad Alblas, staat steeds de mens centraal. Mede daardoor zijn auteurs en vormgevers er uitstekend in geslaagd hun bedoeling een ‘publieksboek’ te maken te verwezenlijken. Het hoort echt in iedere Leidse boekenkast thuis. En ver daarbuiten!

Zeven eeuwen Hooglandse Kerk. De kathedraal van het licht - Hans Karstens, Elias van der Plicht, Cor Smit, John Veerman - Uitgave College van Kerkrentmeesters van de Protestantse gemeente te Leiden - ISBN 978-90-9029156-7 - 304 pagina's - Prijs: 25 euro.

Leids stadhuis: schatkamer uit jaren dertig Grote restauratie aanleiding voor nieuw boek over historie

Met de verschijning van een nieuw boek over het Leidse stadhuis is een leemte opgevuld die ontstond na 2001. In dat jaar gaf de gemeente een boekje uit waarin Jan Dröge de geschiedenis en het in- en exterieur van het monumentale bouwwerk beschreef. Inmiddels deden zich zoveel nieuwe ontwikkelingen voor dat er alle aanleiding was in woord en beeld opnieuw ruime aandacht aan het stadhuis te besteden.

Martijn Andela, adjunct-directeur Erfgoed Leiden en Omstreken, reikte tijdens de derde sessie van

het Erfgoedcafé op 10 september het eerste exemplaar uit aan burgemeester Henri Lenferink. Omdat toeval niet bestaat, was hij tevens gastheer van de drukbezochte bijeenkomst. Het accent van de nieuwe uitgave ligt op de restauratie van de bestuursverdieping waar Lenferink zijn domicilie heeft. Tussen 2006 en 2013 voltrok zich in dat deel van het stadhuis een ingrijpende restauratie, waarbij fouten en missers uit het recente verleden en achterstallig onderhoud konden worden uitgewist ter meerdere glorie van de Haarlemse

architect Cornelis Blauw (1885–1947). Na de desastreuze brand op 12 februari 1929, die achter de historische gevel aan de Breestraat een geblokte ruïne achterliet, ontwierp deze een zeer ambitieus plan om het stadhuis uit de as te laten herrijzen. Pas in 1934 verstrekten de gemeenteraad hem de opdracht, na ellenlange procedures waarin de gemoederen hoog opliepen en zijn collega Willem Dudok tumultueus op een zijspoor werd gerangeerd.

Voor de nieuwbouw, die in 1935 startte en bij het uitbreken van de Tweede Wereldoorlog nog niet helemaal was afgerond, werden kosten noch moeite gespaard. Blauw hanteerde het principe dat de afwerking van het interieur moest aansluiten bij de functie van de ruimte. Daarom kregen ceremoniële ruimtes als de entreehal, de burgerzaal en de trouwzaal de meest sprekende marmersoorten met bijzondere kleuren en grillige decoratieve patronen om vloeren en wanden. Die zetten zich voort in het gangenstelsel op de bestuursverdieping. Zijn gevoel voor hiërarchie weerspiegelde de afwerking van de kamers van de burgemeester, het college en de gemeentesecretaris met zeer kostbare houtsoorten, als palissander, sycomore, coromandel en mahonie, kunstwerken van Maurits Cornelis Escher en speciaal ontworpen meubels, bureaus, kasten en vloerkleden. Daarvan leggen in het boek de historische opnamen uit het gemeentearchief getuigenis af.

Meer nog geldt dat voor de tientallen fraaie kleurenfoto's, gemaakt door Wilbert Devilee, die een bijna museale sfeer ademen. Ze laten zien wat een twintigtal gespecialiseerde bedrijven in het afge-

lopen decennium in het stadhuis tot stand brachten. Er vonden ingrijpende schoonmaakoperaties plaats, talloze reparaties, conservering en herstel van historische situaties. Zo werden bijvoorbeeld detonerende elementen als nieuwe stekkerdozen vervangen door bakelieten exemplaren. Of houten panelen verwijderd en de oorspronkelijke glazen kastdeuren teruggeplaatst. Zelfs de belettering op de deuren van de mannentoiletten is teruggebracht in de oude spelling.

De restauratie was volgens monumentenadviseur Leo Gräper een continu proces van nader on-

derzoek en een zoektocht naar materialen. Helaas was er onvoldoende geld om het wensenlijstje helemaal te vervullen. Zo moet de raadzaal nog verder worden gerestaureerd en is de verlichting toe aan een flinke opknabbeurt. De opvolger van Blauw, zijn stadgenoot Henri Zwiers, liet daarvoor fraaie ontwerpen maken, maar die werden slechts ten dele uitgevoerd. De later aangebrachte op patatsnijders lijkende tl-bakken aan fraaie plafonds zijn velen een doorn in het oog. Niet in de laatste plaats burgemeester

Henri Lenferink, die de boekpresentatie aangreep voor een vurig pleidooi om daaraan ook snel iets te doen.

Het boek is het negende deel in de serie 'Bodemschatten en Bouwgeheimen', een initiatief van Erfgoed Leiden en Omstreken.

'Het Stadhuis van Leiden. De restauratie van de bestuursverdieping' - Barbara van der Laan - Uitgeverij Primavera Pers - ISBN 978-90-5997-178-3 - 128 pagina's - Prijs 14,50 euro.

Belangrijke rol voor Reuvens in Voorschoten Anderhalve eeuw bibliotheekhistorie belicht

De Openbare Leeszaal en Bibliotheek Reuvens is voor vele oudere Leidenaren een begrip. Wie leende er geen boeken in de monumentale panden aan de Breestraat of op de Plantage? Minder bekend is dat deze voorloper van cultuurkoepel BplusC ook in de Leidse regio een rol van betekenis vervulde. Dat blijkt uit een net verschenen boekje over de historie van de Voorschotense bibliotheken vanaf 1869.

Reuvens opende in deze buurgemeente in 1920 een ‘correspondentschap’, zoals de filialen toen werden genoemd. Dat gebeurde in die jaren ook in Oude Wetering, Noordwijk en Wassenaar, maar die vestigingen werden in de jaren dertig al opgeheven. In Voorschoten bleef Reuvens voortbestaan tot in 1962 de Stichting Openbare Leeszaal en Bibliotheek Voorschoten werd opgericht. Toenmalig burgemeester L. de Kool bedankte in zijn toespraak bij die gelegenheid voor de jarenlange lezersservice door Reuvens aan de Voorschotenaren verleend. En onderwijzer A. Vreeman, die vanaf 1947 bibliothecaris was, werd tot adviseur benoemd van de nieuwe stichting.

In de tussenliggende vier decennia deelde Reuvens vele jaren met de Nutsbibliotheek het pand van de openbare lagere school aan de Schoolstraat

De leeszaal is vernoemd naar de dochter van de gelijknamige Leidse hoogleraar en eerste directeur van het Rijksmuseum van Oudheden. Zij stelde in 1910 de fraaie woning van haar vader aan de Breestraat 27 en 5.000 gulden beschikbaar om er de bibliotheek te huisvesten. De naam verdween na de fusie met de R.K. Bibliotheek Leiden in 1974.

48. Het Nut huurde de ruimte voor 15 gulden per jaar, maar werd langzamerhand overvleugeld door Reuvens, zowel wat boekenbezit als wat uitleen betreft. Daarom stemde Reuvens ermee in om een tientje te betalen, al bleef Het Nut de huurder. Hoe marginaal de rol van Het Nut werd, blijkt uit het jaarverslag van 1933 waarin staat dat slechts zes Nutsleden in totaal 127 boeken leenden en geen enkel niet-lid de bieb bezocht.

In 1941 verordonneerde de bezetter dat boeken met een anti-Duitse strekking of van Joodse auteurs moesten verdwijnen. Zelfs het kinderboek ‘De zoon van Dik Trom’ van Johan Kieviet was verboden lectuur, omdat de hoofdfiguur één keer ‘Leve de Koningin’ uitroept. Twee jaar later sloot Het Nut de bibliotheek en

werden boeken aan het Rode Kruis geschonken voor de Nederlandse krijgsgevangenen. Reu-vens ging door en ondernam in 1951 nog een laatste poging om de samenwerking nieuw leven in te blazen, maar Het Nut zag daarvoor geen mogelijkheden.

Het boekje beschrijft het wel en wee van de vijf bibliotheken die Voorschoten ooit kende en van de periode na de fusie met Wassenaar, die in 2008 tot stand kwam. Daarnaast wordt uitgebreid ingegaan op algemene ontwikkelingen in de organisatie, collecties, automatisering, digitalisering en huisvesting. Bijzondere aanleiding

is dat de openbare bibliotheek precies 40 jaar geleden haar intrek nam in de voormalige Oran-jeschool aan de Wijngaardenlaan. Directeur Jaap Bulle constateert dat het gebouw ondanks alle verbeteringen en uitbreidingen inmiddels oud en gedateerd is en de ambitie leeft om samen met anderen een nieuwe multifunctionele accommodatie op te zetten.

De Voorschotense Bibliotheken en hun ontwikkeling 1869-2015 - Loes de Keuning-Volkers - Uitgeverij Ginkgo - ISBN 978-90-71256-41-7 - 128 pagina's - Prijs 12,50 euro.

‘Leids’ dagboek over Indianen in Montana in 2011

Boeiend levensverhaal Willy Uhlenbeck-Melchior

Het dagboek van de Leidse middenstander Han de Wilde, dat onlangs in boekvorm verscheen, heeft een snelle opvolger. Het is van de ‘Leidse’ Willy Uhlenbeck-Melchior. Beschreef De Wilde de oorlogsjaren van 1940 tot 1945, Uhlenbeck tekende alles op over een verblijf van drie maanden bij de Blackfeetindianen in hun reservaat in de Amerikaanse staat Montana in 1911. Overeenkomsten: ze maakten hun notities beiden in schoolschriften. De Wilde vulde er twaalf, Uhlenbeck de helft. Voeding en persoonlijke leefomstandigheden nemen in beide verslagen een belangrijke plaats in. Onderscheid: De Wilde schreef niet dagelijks, Uhlenbeck wel en vaak zeer uitvoerig. Zij vergezelde haar vier jaar oudere echtgenoot, de Leidse linguïst Christianus Cornelius Uhlenbeck (1866-1951), die een jaar eerder met een student het reservaat ook al bezocht om de taal te bestuderen.

Het dagboek kwam via Israel terecht in het Glenbow Museum in het Canadese Calgary waar Mary Eggermont-Molenaar de aantekeningen ontdekte, in het Engels vertaalde en in 2005 uitgaf. Het boek kreeg internationaal grote waardering. Vooral vanwege de ongedwongen en openhartige inkt die Willy gaf in de leefwijze, gewoonten, veestapel, rechtspraak, begrafeniserituelen en (dans)ceremonies van de Indianen in het reservaat. De recent verschenen Nederlandse uitgave is veel meer dan alleen een dagboek. Mary voorzag de tekst van allerhande annotaties, maar verdiepte zich ook in het complete levensverhaal van Willy. Onder andere via 660 brieven die zij verzamelde. Daaruit vormt zich het beeld van een doortastende, kritische en zorgzame echtgenote.

Dat laatste kwam vooral van pas in Montana. Uhlenbecks broze gezondheid leidde door

overvloedige regenval, stofstormen, hitte en koude die elkaar afwisselden, tot veel lichamelijke klachten. Willy verwarmde in de tent op een spiritusbrandertje steeds stenen om Uhlenbeck – zoals zij hem steeds noemde – van zijn koude voeten af te helpen. Verder beschikte zij over een flink voorraadjie medicamenten voor allerlei kwalen en ongemakken. Uhlenbeck hield zich vooral bezig met het voeren van urenlange gesprekken over de taal met prominente stamleden van wie Joe Tatsey het vaakst langskwam. Dat gebeurde in ruil voor kleine geldbedragen terwijl Uhlenbeck als wederdienst af en toe oude indianenverhalen vertelde.

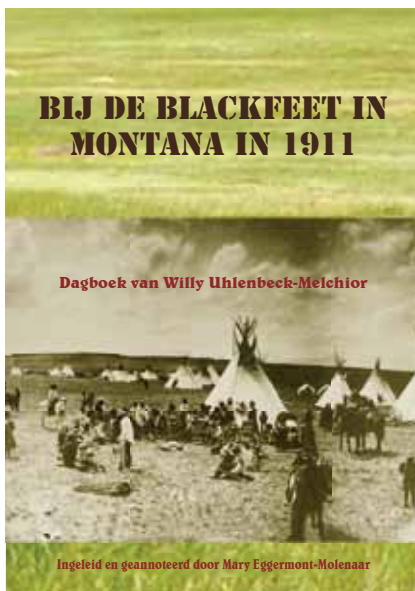
Willy hielp hem waarschijnlijk met het noteren van taalgegevens op duizenden kaartjes en correspondeerde met het thuisfront. Zelf had zij een fascinatie voor het beschrijven van lichamelijke kenmerken van de indianen, de schoonheid van de natuur en de omringende Rocky Mountains. Bovendien legde ze met een camera op glasnegatieven het reservaat en zijn bewoners vast. Met in de tipi een deken als doka.

Een heel apart fenomeen vormde de omvangrijke ton met meegenomen snoepgoed. Kinderen, maar ook volwassenen, werden voortdurend moederlijk getraakteerd op candy en kisses. Voor de volwassenen was er daarnaast volop tabak in voorraad.

Uhlenbeck studeerde in Leiden, maar verhuisde met zijn vrouw voor korte tijd naar Amsterdam en Hilversum. Na zijn benoeming tot hoogleraar in 1899 keerde het paar terug naar Leiden, waar het woonde op de Breestraat, de Nieuwe Rijn en de Rijnsburgerweg. Willy was van 1902 tot 1913 regentes van het weeshuis aan de Hooglandse Kerkgracht. Uit een uitvoerige briefwisseling blijkt dat het kinderloze paar mislukte pogingen ondernam om een van de jonge indianen, Willy Kennedy, te adopteren. In 1925 werd Uhlenbeck wegens zijn slechte gezondheid afgekeurd en het echtpaar verhuisde naar Nijmegen.

Uiteindelijk belandden de Uhlenbecks in de heuvels van Lugano, waar beiden korte tijd na elkaar in 1951 overleden. Willy als laatste na het innemen van een overdosis slaapmiddelen. In de Professorennwijk bestaat sinds 1955 de Uhlenbeckkade. De straatnaam is een Leids

eerbetoon aan Uhlenbeck. Hij was immers jarenlang hoogleraar Oudgermaanse Talen aan de Leidse Universiteit met 550 publicaties op zijn naam.

Bij de Blackfeet in Montana in 1911. Dagboek van Willy Uhlenbeck-Melchior - Mary Eggermont-Molenaar - Uitgeverij Ginkgo - ISBN 978-90-71256-43-1 - 282 pagina's - Prijs 25 euro.

Cadeaulidmaatschap

Wie op zoek is naar een origineel cadeau, dat geen ruimte inneemt, maar wel veel inhoud heeft, kan stoppen met zoeken, want de HVOL biedt aan: het cadeaulidmaatschap. Een leuk pakketje met daarin het meest recente jaarboekje, een folder met inschrijfkarta van onze vereniging en een welkomstbrief waarin wordt uitgelegd wat het cadeaulidmaatschap inhoudt. En dat is aardig wat! Ruim een jaar lang toegang tot alle lezingen, excursies en andere activiteiten, elke maand een digitale nieuwsbrief, elk kwartaal Oud Leiden Nieuws en in november het nieuwe jaarboekje. Voor 20 euro heeft u een leuk cadeau en wordt degene aan wie u dit cadeau geeft, een jaar lang lid van onze actieve vereniging. Het nieuwe lid kan na dat jaar beslissen of hij/zij het lidmaatschap zelf wil voortzetten. Ook handig om alvast klaar te hebben liggen voor onverwachte gelegenheden waarbij een cadeautje van pas komt. Het cadeaulidmaatschap is te bestellen via een e-mail aan promotie@oudleiden.nl.

HVOL BEDRIJFSLEDEN

Coördesign

Geelkerken Linskens
Advocaten

Alrijne Zorggroep (vestiging Diaconessenhuis)

Van Cleef Holding Leiden B.V.

De Clercq advocaten en belastingadviseurs

Coördesign BV

DUWO, studentenhuisvesting

EDUARD

Restaurant Engelbertha Hoeve

Geelkerken en Linskens, advocaten

HBK, Belastingadviseurs & Accountants

Hoogheemraadschap van Rijnland

De Leeuw Makelaardij BV

Motorhuis Holding B.V.

Prima Management

Glas- en Schilderwerken van Muiden Leiden BV

Rijksmuseum voor Volkenkunde

Regionaal Opleidingen Centrum Leiden (ROC)

De Ruyter de Wildt & De Vroom advocaten

SCOL Stichting Confessioneel Onderwijs Leiden

Tandartsenpraktijk Zoeterwoudsesingel

Teekens Karstens advocaten en notarissen

Zorgverzekeraar Zorg en Zekerheid

Retouradres: HVOL
Postbus 917, 2300AX Leiden

Onderzoek orgel Lutherse Kerk

Op zaterdag 31 oktober wordt het onderzoek gepresenteerd dat werd uitgevoerd naar het orgel van de Lutherse Kerk. Het orgel dat de Leidse componist Christian Friedrich Ruppe bespeelde, blijkt over meer oud pijpwerk te beschikken dan tot nog toe werd aangenomen. Ook blijkt dat Ruppe, een voor die tijd modern componist, nog gebruik maakte van een 'oude' stemming.

De onderzoekers presenteren enkele hoogtepunten uit hun onderzoek, waaraan ook de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed heeft bijgedragen. Twee publieksgerichte lezingen over de bijzonderheden van het Lutherse orgel worden afgewisseld met korte orgelbespelingen door de sprekers en door Jan Hoegee, de vaste organist van de kerk. De presentatie begint om 14.00 en duurt een ongeveer een uur. De toegang is gratis.

COLOFON

Postadres:

Secretaris HVOL, Postbus 917,
2300 AX Leiden, tel 06-20211908
e-mail: secretaris@oudleiden.nl
ING bankrekeningnummers (alle t.n.v. Vereniging Oud Leiden) voor:
- contributies/schenken: NL74INGB0000175228
- betaling excursies: NL67INGB0005901264
- overige betalingen: NL03INGB0005887187
Website: www.oudleiden.nl
Website beeldbank: <http://beeldbank.oudleiden.nl>

Bestuur HVOL:

Rens Heruer, voorzitter@oudleiden.nl
Gerard Kramer, vicevoorzitter@oudleiden.nl
Adriaan Brandenburg, secretaris@oudleiden.nl
Victor Wijnands, penningmeester@oudleiden.nl
Emil Broesterhuizen, lezingen@oudleiden.nl
Tanneke Schoonheim, promotie@oudleiden.nl
Wim Bleijie

Overige contactpersonen:

Debbie van Steenpaal, website@oudleiden.nl
Jeroen Bruin, webmaster@oudleiden.nl
Rob Smit, excursiecommissie@oudleiden.nl
Hans van Ulden, beeldbank@oudleiden.nl
Lenie Witkam, jaarboekje@oudleiden.nl
Redactie Kwartaalblad:
Tanneke Schoonheim en Bram van Leeuwen
E-mail redactie: kwartaalblad@oudleiden.nl
Kamer van Koophandel nummer 40445843
ANBI-nummer 8043119112
International Standard Serial Number:
ISSN 2214-353X
Opmaak en druk: Drukkerij Sparta, Leiden